

**Andrzej Rapacz, Piotr Gryszel,
Daria E. Jaremen**

**Potencjał turystyczny uzdrowiska
Świeradów-Zdrój**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 193-207

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANDRZEJ RAPACZ, PIOTR GRYSZEL, DARIA E. JAREMEN

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

POTENCJAŁ TURYSTYCZNY UZDROWISKA ŚWIERADÓW-ZDRÓJ

Wprowadzenie

Obserwacja rynku turystycznego w Polsce pozwala zauważyć zachodzące na nim znaczące zmiany. Jedną z nich jest wzrost zainteresowania turystów ofertą uzdrowiskową, co powoduje, że wśród różnych rodzajów i form turystyki turystyka uzdrowiskowa charakteryzuje się bardzo dużymi perspektywami rozwoju. Zainteresowani ofertą uzdrowisk są nie tylko ludzie starsi, korzystający ze skierowań m.in. Narodowego Funduszu Zdrowia. Wśród nich znajdują się coraz częściej tacy, którzy nie wyobrażają sobie życia bez podróży turystycznych, nawet u jego schyłku. Zmieniają oni jedynie cele i kierunki podróżowania. Nowym segmentem rynku usług uzdrowiskowych są osoby w sile wieku, osoby, które jeszcze nie odczuwają żadnych dolegliwości ani nie cierpią na choroby, niemniej jednak są one coraz bardziej świadome wpływu czasu i konieczności wczesnej dbałości o swoje zdrowie. Osoby te zaczynają systematycznie dbać o stan zdrowia w stosunkowo młodszym wieku niż poprzednie pokolenia. Do tego segmentu należą często ludzie w średnim wieku i młodzi, aktywni zawodowo, czasami bardzo zapracowani, przemęczeni i odczuwający stres, a jednocześnie dysponujący odpowiednio wysoką siłą nabywczą, umożliwiającą im korzystanie z bądź co bądź relatywnie drogich usług uzdrowiskowych. Płacą za nie wysoką ceną, ale jednocześnie żądają oferty wysokiej jakości usług.

Na polskim i europejskim rynku turystycznym funkcjonuje wiele uzdrowisk. Wszystkie one będą konkurować o ten segment rynku turystycznego. Sukces na tym rynku zależy od wielu czynników. Jednym z nich jest potencjał turystyczny uzdrowiska, czyli możliwości, jakimi dysponuje uzdrowisko i które predysponują je do obsługi turystów na oczekiwanym przez nich poziomie. Polskie gminy uzdrowi-

skowe wchodzą dopiero na ten wysoko konkurencyjny rynek, a przewidywane zmiany w systemie ubezpieczeń, związane z ewentualnym pozbawieniem polskich kuracjuszy skierowanych na leczenie uzdrowiskowe przez lekarzy prawa do dofinansowania pobytów kuracyjnych z Narodowego Funduszy Zdrowia, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego dodatkowo potęguje świadomość gestorów bazy uzdrowiskowej i władz samorządowych uzdrowisk dotycząca potrzeby zmiany i przygotowania się do zaciętej walki o tzw. turystę (kuracjusza) komercyjnego. Podstawowym warunkiem powodzenia w tej walce jest umiejętnie wykorzystany i rozwijany potencjał turystyczny, w oparciu o który można budować przewagę konkurencyjną.

Świeradów-Zdrój jest klasycznym przykładem gminy uzdrowiskowej, stojącej w obliczu wzmagającej się konkurencji. Prezentowane tu opracowanie stanowi studium przypadku wspomnianej gminy. Przedmiotem tego studium jest analiza potencjału turystycznego Świeradowa-Zdroju, zarówno w układzie statycznym, jak i dynamicznym. Analiza ta wymagała zaprezentowania walorów turystycznych gminy (w tym uzdrowiskowych), zagospodarowania turystycznego, a także krótkiej analizy ruchu turystycznego jako tła dla przedstawienia elementów potencjału turystycznego uzdrowiska i wykazania rosnącego zainteresowania nim zarówno ze strony rezydentów, jak i turystów zagranicznych. Potrzebne do badań informacje zgromadzono, korzystając z Banku Danych Regionalnych prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), przeglądając materiały promocyjne i strony internetowe miasta i podmiotów funkcjonujących w uzdrowisku oraz prowadząc studia strategicznych dokumentów planistycznych Świeradowa-Zdroju.

1. Istota potencjału turystycznego

Potencjał turystyczny jest kategorią bardzo złożoną i trudną do jednoznaczniego określenia. Jego nazwa pochodzi od łacińskiego słowa *potentia* (*potencja*), czyli siła, moc, możliwość podjęcia działań i realizacji określonych zadań. Najogólniej termin „potencjał” oznacza zasób możliwości, zdolności, sprawności, mocy czy wydajności tkwiący w kimś lub czymś¹. *Słownik języka polskiego* kategorię tę definiuje jako „możliwości czegoś w jakiejś dziedzinie” oraz „sprawność i wydajność, zwłaszcza państwa w jakiejś dziedzinie”². Jest to zatem możliwość podejmowania określonych działań i osiągania w ich wyniku wyznaczonych celów. Potencjalnym jest natomiast to, co może wystąpić lub pojawić się w wyniku wykorzystania poten-

¹ *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 122.

² <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=2572226>, 28.12.2009.

cjału, jeśli zostaną spełnione pewne warunki. To co potencjalne jest więc możliwe do osiągnięcia – realne, ale wyłącznie w określonych okolicznościach.

W ekonomii termin „potencjał” wiąże się zazwyczaj z takimi pojęciami, jak: potencjał przedsiębiorstwa, potencjał produkcyjny i usługowy. Te dwa ostatnie nazywane są również mocami (zdolnościami) produkcyjnymi lub usługowymi. Pomijając w opracowaniu dokładne cytowanie ich definicji, można ogólnie przyjąć, że są one nośnikami określonych możliwości realizacji przez przedsiębiorstwo ustalonych celów w krótkim (potencjał operacyjny) i długim okresie (potencjał strategiczny). W krótkiej perspektywie określają one, ile maksymalnie przedsiębiorstwo może wytworzyć dóbr lub wyświadczyć usług przy pełnym wykorzystaniu czynników wytwórczych, w długiej – stanowią o przetrwaniu i rozwoju przedsiębiorstwa, pozwalają na budowanie trwałej przewagi konkurencyjnej, wprowadzanie innowacji oraz osiąganie sukcesu na rynku.

W świetle powyższych uwag potencjał turystyczny to możliwości podejmowania działań w zakresie turystyki i realizowania celów turystycznych. Można go pojmować w dwóch ujęciach – wąskim jako potencjał usługowy pojedynczego podmiotu funkcjonującego w gospodarce turystycznej lub w ujęciu szerokim – jako potencjał turystyczny miejsca recepcji turystycznej. Potencjały poszczególnych przedsiębiorstw turystycznych działających na danym obszarze są składowymi potencjału turystycznego tego obszaru. Ten ostatni nie stanowi jednak prostej sumy tych pierwszych ani też potencjały przedsiębiorstw turystycznych nie są jedynymi elementami potencjału w ujęciu szerokim.

Potencjał turystyczny to zatem kategoria związana z przestrzenią turystyczną. Są to właściwości przestrzeni nadające jej zdolność do przyciągania turystów i satysfakcjonującej ich obsługi, a także wyznaczające możliwości rozwoju podmiotów branży turystycznej funkcjonujących w tej przestrzeni. Wpływa on na możliwości rozwoju turystyki i gospodarki turystycznej na danym terenie (miejscowości, regionu czy kraju).

W literaturze przedmiotu mianem potencjału turystycznego określa się wszystkie elementy środowiska geograficznego oraz zachowania człowieka, które mogą być wykorzystane do uprawiania turystyki bądź do zajmowania się turystyką³. Elementy te nazywa się zasobami, czyli nagromadzonymi w danej przestrzeni czynnikami wytwórczymi, które można wykorzystać w procesach świadczenia i wymiany usług turystycznych. Są one podstawą kreowania produktu turystycznego obszaru recepcji turystycznej.

W klasycznym ujęciu zasoby dzieli się na trzy podstawowe elementy, tj. pracę, kapitał (rzeczowy i finansowy) i ziemię. W nowej ekonomii, obok nich, coraz częściej wymienia się również czynniki niematerialne, w tym np. wiedzę, relacje

³ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny, albo jak organizować poznawanie świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002, s. 31.

z otoczeniem, lojalność klienta, wizerunek, markę, reputację itp. Obejmuje się je jedną wspólną nazwą kapitału intelektualnego, na który – w zależności od szkoły ekonomii – składają się: kapitał ludzki, strukturalny, klienta, organizacyjny czy też relacyjny. Uwzględniając szersze rozumienie kapitału, mówiące, że jest nim każda „wartość” (dobro materialne i niematerialne) mająca zdolność do wzrostu, samopomnażania i przynoszenia wartości dodatkowej w postaci zysku z wykonywanej pracy, należy uznać, iż potencjał turystyczny stanowi potencjalne źródło wartości dodanej powstającej w wyniku podejmowania aktywności gospodarczych w turystyce.

W literaturze przedmiotu do zasobów potencjału turystycznego zalicza się zasoby strukturalne i zasoby funkcjonalne⁴. Te pierwsze mają decydujący wpływ na poziom atrakcyjności turystycznej obszaru. Są nimi walory oraz zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura techniczna, tereny pod inwestycje turystyczne, a także dostępność komunikacyjna danego obszaru. Do zasobów funkcjonalnych wlicza się natomiast wszystkie uwarunkowania wykorzystania zasobów strukturalnych. Należą do nich uwarunkowania: ekonomiczne (np. możliwość kredytowania inwestycji turystycznych, pozyskania funduszy na rozwój turystyki w regionie, ceny dóbr i usług), prawno-polityczne (np. polityka turystyczna krajowa, regionalna i lokalna, system fiskalny, prawo gospodarcze), kulturowe (np. tradycje w zakresie obsługi ruchu turystycznego, systemy wartości danego społeczeństwa i miejsca turystyki w nim), demograficzno-społeczne (np. liczba i struktura ludności, poziom wykształcenia, zasoby czynnika ludzkiego i jego jakość), psychologiczne (np. percepcja miejsca zarówno przez jego mieszkańców, jak i turystów), technologiczne (np. dostępność nowoczesnych technologii zarówno obsługi ruchu turystycznego, jak i obsługi podmiotów działających w gospodarce turystycznej), ekologiczne (stan środowiska naturalnego miejsc recepcji turystycznej, świadomość ekologiczna społeczności, turystów i przedsiębiorców, system ochrony przyrody) i inne.

Warto podkreślić, iż potencjał to dopiero możliwości, czyli to co może, lecz nie musi przekształcić się w rezultaty. A zatem potencjał turystyczny to tylko istniejące moce i zdolności do tworzenia, kreowania produktów turystycznych. Dopiero jego wykorzystanie prowadzi do powstania atrakcyjnej oferty, mogącej zainteresować potencjalnych nabywców i dzięki której miejsca recepcji turystycznej mogą czerpać dochody i budować swój dobrobyt. Z kolei w wyniku wykorzystywania potencjału turystycznego dochodzi do jego pomnażania i wzrostu jego wartości. Zwiększają się więc możliwości rozwojowe miejsc recepcji turystycznej. Warunkiem powiększenia potencjału jest jednak racjonalne gospodarowanie tworzącymi go zasobami. Nierespektowanie zasad racjonalnej gospodarki zasobami grozi stratami w potencjale i obniżaniem zdolności do rozwoju. Z kolei to, czy zostanie on odpowiednio wykorzystany i przyniesienie spodziewane efekty, zależy od wielu

⁴ *Ibidem*, s. 32.

czynników, wśród których wiodące znaczenie ma czynnik ludzki, jego wiedza, umiejętności i talenty.

2. Rozwój Świeradowa-Zdroju jako ośrodka turystycznego

Świeradów-Zdrój to miasto liczące obecnie 4,5 tys. mieszkańców, położone na zboczach Wysokiego i Kamienickiego Grzbietu Gór Izerskich, w dolinie rzeki Kwisy. Do najważniejszych walorów turystycznych gminy zaliczyć należy ukształtowanie powierzchni, różnice wzniesień pozwalające na przygotowanie stoków narciarskich, a także tras biegowych, piękno krajobrazu i przestrzeń, w której odpowiednio przygotowane i zagospodarowane ścieżki, szlaki, trasy umożliwiają uprawianie turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, jeździeckiej). Wśród walorów turystycznych gminy należy też wymienić zabytki kultury materialnej (m.in.: Dom Zdrojowy Łazienki Ludwika, dom wypoczynkowy Rezydencja Marzenie, Czarczi Młyn w Czerniawie, schroniska górskie Na Stoku Izerskim i Chatka Górzystów⁵, dawne Łazienki Leopolda – obecnie Centrum Reumatologii Goplana, dawne Łazienki Marii – obecnie zakład kuracji borowinowej, zabytkowy park zdrojowy i chaty przysłupowe). Najważniejsze bogactwo naturalne Świeradowa-Zdroju to jednak klimat – tzw. klimat bodźcowy, zbliżony do wysokogórskiego, czyste powietrze o dużej zawartości leczniczego radonu, złoża borowiny naskalnej, leżące niedaleko miasta w dorzeczu Izery u podnóża Wysokiego Grzbietu oraz wody mineralne, dzięki którym miasto posiada status uzdrowiska. Swą popularność jako uzdrowisko Świeradów zawdzięcza właśnie występowaniu tych stosunkowo rzadkich w Polsce wód mineralnych, zawierającym radon⁶. Są to szczawy alkaliczno-żelaziste o radoczynności 9,84–37,9 nCi/l wykorzystywane do picia, kąpieli i inhalacji. Działanie tych wód powoduje tzw. efekt zewnętrzny przyczyniający się do rozszerzania naczyń skórnych oraz efekt wewnętrzny, powodujący zmniejszenie napięcia mięśniowego, uspokojenie, spadek ciśnienia tętniczego i zwolnienie akcji serca. Wody z dodatkiem radonu działają leczniczo poprzez pobudzenie układu hormonalnego. Te i inne właściwości świeradowskich wód sprawiają, że miasto określane jest mianem „Doliny Młodości”. O ponadprzeciętnych właściwościach tych wód wiadano już w XVI wieku, kiedy to śląski lekarz Leopold Thunneyseer zamieścił ich opis w swym dziele. Dopiero jednak w 1739 roku właściciel tych terenów, hrabia Schaffgotsch powołał specjalną komisję, która to stwierdziła lecznicze właściwości świeradowskich wód. W 1754 roku wybudowano pierwszy dom zdrojowy, a czterdzieści lat później Świeradów był już na tyle znanym uzdrowi-

⁵ Schroniska te leżą na terenie gminy Mirsk, która otacza dookoła Świeradów-Zdrój jako gminę miejską, ale przez większość turystów utożsamiane są z atrakcjami Świeradowa-Zdroju.

⁶ Jest to jedno z dwóch w Polsce i jedno z dwudziestu w Europie uzdrowisk radonowych.

skiem, że wybudowano tu nowy obiekt zdrojowy z 12 wannami. Wiek XIX to ciągły rozwój uzdrowiska. W 1832 roku źródło odwiedziło 502 gości, a w 1899 roku już 7028 osób. Liczbę 10 tys. kuracjuszy rocznie przekroczone na początku XX wieku⁷. Budowa kolejnego domu zdrojowego z wielką halą spacerową o długości 80 m w 1899 roku, doprowadzenie kolei w 1909 roku i odkrycie radoczynności wód zdrojowych w 1933 roku to najważniejsze impulsy dalszego rozwoju uzdrowiska. Początek XX wieku to także okres rozwoju ośrodka sportów zimowych w Świeradowie. Wybudowano tu tor saneczkowy o długości 2,5 km, skocznnię narciarską oraz znacznie powiększono bazę noclegową. W 1930 roku oprócz domów zdrojowych funkcjonowały tu 23 restauracje, gospody i kawiarnie, 128 domów wynajmujących kwatery, 9 garaży samochodowych oraz wypożyczalnia samochodów.

Po II wojnie światowej uzdrowisko rozwijało się nadal. Większość obiektów noclegowych przejął Fundusz Wczasów Pracowniczych, a uzdrowisko upaństwowiono. W 1973 roku do Świeradowa-Zdroju przyłączono Czerniawę-Zdrój, tworząc jednocześnie Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe Świeradów – Czerniawa.

Początkowe lata po transformacji ustrojowej w 1989 roku to okres znacznego zastojów w rozwoju miejscowości i uzdrowiska. Mimo zapewnienia przez kasy chorych ciąglego napływu kuracjuszy, przedsiębiorstwo uzdrowiskowe wykazywało stratę, a miasto przeżywało znaczące problemy spowodowane dużym spadkiem przyjazdów turystów. Niedostateczna infrastruktura narciarska, likwidacja linii kolejowej i upadek wielu obiektów noclegowych prowadzonych przez FWP spowodowały znaczne problemy gospodarki turystycznej w mieście. Ponowne ożywienie ruchu turystycznego miało miejsce pod koniec lat 90. XX wieku, kiedy to Świeradów-Zdrój ponownie „został odkryty” przez kuracjuszy niemieckich. Restrukturyzacja przedsiębiorstwa uzdrowiskowego oraz remonty bazy zabiegowej i hotelowej pozwoliły na podpisanie kontraktów z niemieckimi touroperatorami. To przełożyło się na działalność inwestycyjną w całym mieście. W 1989 roku Świeradów-Zdrój posiadał około 2000 miejsc noclegowych w 16 sanatoriach, 9 domach wypożyczynkowych FWP, 7 ośrodkach zakładowych i 4 obiektach ogólnodostępnych (hotel, dom wycieczkowy, schronisko, dom noclegowy). W 1995 roku liczba obiektów noclegowych zmalała do 20, a liczba miejsc noclegowych do 1100 (tabela 1). W 2003 roku w Świeradowie-Zdroju było już 28 (1500 miejsc) obiektów noclegowych, a w 2008 roku nastąpił powrót do stanu z 1989 roku (35 obiektów i 2100 miejsc noclegowych). Zmieniła się jednak struktura rodzajowa bazy noclegowej. W 2008 roku w Świeradowie-Zdroju funkcjonowało m.in. 7 hoteli, 5 pensjonatów,

⁷ Za: R. Kincel, *U szląskich wód*, Oficyna Silesia, Racibórz brw., s. 136.

7 innych obiektów hotelowych, 10 ośrodków wypoczynkowych, 2 zakłady uzdrowiskowe i 4 inne obiekty⁸.

Tabela 1

Obiekty zbiorowego zakwaterowania i miejsca noclegowe w Świeradowie-Zdroju w latach 1995–2008

Wyszczególnienie	1995*	1997*	1999*	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Liczba obiektów ogółem, w tym:	20	33	40	32	32	25	28	24	27	26	32	35
Obiekty całoroczne	bd	bd	bd	29	33	25	28	24	27	26	32	35
Hotele	2	4	5	6	6	7	7	6	6	7	7	7
Pensjonaty	3	11	8	9	6	5	4	5	6	5	5	5
Zakłady uzdrowiskowe	bd	bd	6	4	4	1	1	1	2	2	2	2
Pozostałe obiekty	15	18	21	13	16	12	16	12	13	12	18	21
Liczba miejsc noclegowych ogółem, w tym:	1190	1871	2118	1976	1916	1402	1544	1590	1638	1677	2021	2135
Miejsca noclegowe całoroczne	1101	1626	2005	1956	1845	1402	1544	1590	1638	1677	2021	2135
Hotele	230	334	387	470	486	448	487	448	519	570	570	570
Pensjonaty	179	627	424	448	272	217	191	217	234	179	178	168
Zakłady uzdrowiskowe	bd	bd	430	291	288	20	20	156	230	336	192	141
Pozostałe obiekty	781	910	877	767	870	717	846	769	655	592	1081	1256

– w okresie I-X; bd – brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Banku Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl/bdr_n, 10.01.2010.

⁸ Według klasyfikacji GUS. Na stronie internetowej miasta Świeradów-Zdrój można znaleźć jednak listę 101 obiektów noclegowych! Fakt ten wynika stąd, że GUS nie uwzględnia w swych statystykach pokoi gościnnych. Natomiast znacząca część bazy hotelarskiej Świeradowa-Zdroju to pokoje gościnne i apartamenty, które mogłyby być pensjonatami, ale nie chcąc poddać się procedurze kategoryzacji, omijają zapisy ustawy o usługach turystycznych.

Tabela 2

Korzystający z noclegów i udzielone noclegi w Świeradowie-Zdroju
w latach 2000–2008

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Ogółem</i>									
Korzystający z noclegów ogółem, w tym korzystający zagraniczni	30638 4805	36282 14970	26780 7732	22930 9478	22437 12252	23214 11783	25180 14564	33111 19923	41053 21097
Udzielone noclegi ogółem, w tym turystom zagranicznym	213737 35649	231733 78091	173365 78572	176049 107453	195733 144106	202291 137827	221913 158437	292252 220065	332121 224382
<i>Hotele</i>									
Korzystający z noclegów ogółem, w tym korzystający zagraniczni	11989 3789	11291 4206	9698 3957	9904 5045	8564 5877	9341 7106	10070 7817	10088 7277	12787 7362
Udzielone noclegi ogółem, w tym turystom zagranicznym	57051 28038	69181 42543	57955 35894	79356 59165	84308 70837	95716 84787	99619 87894	86085 75967	96726 73875
<i>Pensjonaty</i>									
Korzystający z noclegów ogółem, w tym korzystający zagraniczni	4002 111	2994 432	2766 287	2333 489	3060 939	2660 448	2309 646	2247 477	2592 633
Udzielone noclegi ogółem, w tym turystom zagranicznym	28757 465	18373 4425	16171 2654	14690 4266	15496 5653	20108 4107	21497 5832	19106 4577	22645 7795
<i>Zakłady uzdrowiskowe</i>									
Korzystający z noclegów ogółem, w tym korzystający zagraniczni	4433 189	3084 76	790 305	581 337	1240 1018	2631 2260	2806 2270	2568 1833	2692 873
Udzielone noclegi ogółem, w tym turystom zagranicznym	68914 2261	54804 808	5975 3675	5197 3473	14057 12619	32457 30535	32318 30073	27057 24145	15585 10131
<i>Pozostałe obiekty</i>									
Korzystający z noclegów ogółem, w tym korzystający zagraniczni	10214 716	18913 10253	13526 3183	10112 3607	9573 4418	8582 1969	9995 3831	18208 10336	22982 12229
Udzielone noclegi ogółem, w tym turystom zagranicznym	58182 4885	89375 30315	93264 36349	76806 40549	81872 54997	54010 18398	68479 34638	160004 115376	197165 132581

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Banku Danych Regionalnych www.stat.gov.pl/bdr_n, 10.01.2010.

Zadziwiająca jest też zmiana wielkości ruchu turystycznego. W 1995 roku z noclegów w Świeradowie skorzystało 27 tys. turystów, w tym 2 tys. turystów zagranicznych. W 2003 roku liczba nocujących w obiektach zbiorowego zakwaterowania wynosiła 23 tys. osób, w tym 9 tys. turystów zagranicznych, z kolei w 2008 roku liczba nocujących przekroczyła 41 tys. osób, a liczba turystów zagranicznych 21 tys. (tabela 2). Tak wysokim udziałem liczby turystów zagranicznych w ogólnej liczbie nocujących nie może pochwalić się żadna inna dolnośląska miejscowość turystyczna. O uzdrowskim charakterze Świeradowa świadczy także średnia długość pobytu, która dla turystów zagranicznych wynosi 10,6 dnia, a dla turystów krajowych 5,3 dnia.

Analiza wskaźników opisujących stopień wyposażenia Świeradowa-Zdroju w bazę noclegową (tabela 2), jego wzrost oraz wzrost ruchu turystycznego w gminie, potwierdza tylko systematyczny wzrost potencjału turystycznego miasta.

W roku 2008 wskaźnik Baretje'a-Deferta osiągnął wartość 47, zwiększając się w porównaniu do 2000 o 15,2%, a do 2002 (kiedy był najniższy w badanym okresie) o 58,3%. Średnioroczne tempo wzrostu tego miernika w latach 2002–2008 wyniosło 7,2%. W analizowanym okresie wrosła również gęstość bazy noclegowej. W roku 2008 była ona na poziomie 101,7 miejsca noclegowego na 1 km² powierzchni. W porównaniu do roku 2000 wskaźnik wzrósł o 9,2%, a w stosunku do 2002 roku o 52,2%. Średnioroczne tempo wzrostu miernika wyniosło 6,2%.

Konfrontując potencjał Świeradowa-Zdroju z innymi wybranymi obszarami, tj. woj. dolnośląskim, powiatem lubańskim (analizowana gmina wchodzi do powiatu lubańskiego), powiatem jeleniogórskim oraz Karpaczem i Szklarską Porębą jako gminami o najwyższym potencjale turystycznym w rejonie Sudetów, należy stwierdzić, że zasoby bazy noclegowej badanej gminy są wyższe niż przeciętne dla Dolnego Śląska i wymienionych powiatów oraz niższe niż dla Karpacza. Porównując Świeradów-Zdrój ze Szklarską Porębą, daje się zauważyć, iż jedne mierniki osiągnęły wartości wyższe (dla Szklarskiej Poręby wskaźnik Baretje'a-Deferta w roku 2008 wyniósł 66,8), a inne wartości niższe, co dotyczy wskaźnika gęstości bazy noclegowej (dla Szklarskiej Poręby – 61,24). Niemniej jednak należy podkreślić fakt, że gęstość zaludnienia w przypadku Świeradowa-Zdroju (217 osób/km²) jest o wiele wyższa niż w pozostałych jednostkach (dla województwa dolnośląskiego wynosi 144 osoby/km², dla powiatu lubańskiego 132, powiatu jeleniogórskiego 102, Karpacza 132 i Szklarskiej Poręby 92). Gęstość ta ma natomiast decydujący wpływ na wielkość miernika Baretje'a-Deferta, także na inne wskaźniki funkcji turystycznej, które odnoszą mierzone wartości do liczby stałych mieszkańców. Warto też zwrócić uwagę na wielkość również systematycznie wzrastającego wskaźnika frekwencji (dla roku 2008 wyniósł on 20,0, w porównaniu Karpacz – 38,1, a Szklarska Poręba – 18,4). Inne miary zachowują się podobnie jak te wyżej opisane. Jeśli chodzi o wskaźnik wykorzystania technicznej zdolności usługowej obiektów bazy nocle-

gowej⁹, to w roku 2008 osiągnął on wartość 42,62%. Następuje jego systematyczny wzrost, a w odniesieniu do poziomu wskaźnika dla obszarów porównywanych jest on najwyższy dla badanego uzdrowiska (dla porównania dolnośląskie – 32,34%, powiat lubański – 39,99%, powiat jeleniogórski – 25,78%, miasto Karpacz – 25,85% i Szklarska Poręba – 24,22%). Z powodu braku danych nie było możliwe obliczenie kolejnego współczynnika, a mianowicie stopy wykorzystania eksploatacyjnej zdolności usługowej obiektów noclegowych. Wielkość wskaźnika poprzedniego sugeruje jednak, że stopa ta w przypadku Świeradowa-Zdroju powinna być również wyższa niż w porównywanych jednostkach. Analiza tych dwóch ostatnich mierników jest niezwykle istotna. Poznanie ich poziomu stanowi niezmiernie ważną informację dla planowania dalszego wzrostu potencjału miejsc noclegowych w miejscowościach recepcji turystycznej. Niskie wykorzystanie zdolności usługowych bazy, a za takie należy uznać poziom 42,62% (pomimo że stosunkowo wyższe niż w jednostkach porównywanych), powinno skłonić do refleksji zarówno inwestorów, jak i przedstawicieli władz lokalnych. Niski stopień wykorzystania bazy noclegowej może mieć różne przyczyny – od zbyt dużej liczby obiektów i miejsc noclegowych w stosunku do zapotrzebowania, przez niedostosowanie struktury rodzajowej obiektów do oczekiwań potencjalnych gości, kończąc na mało skutecznej strategii marketingowej miejscowości i podmiotów turystycznych funkcjonujących na tym obszarze. Należy uznać to za wyzwanie dla Świeradowa-Zdroju, jego władz i przedsiębiorstw branży turystycznej, które wymagać będzie udzielenia odpowiedzi na kilka następujących pytań: Jaka jest przyczyna niskiego stopnia wykorzystania potencjału bazy noclegowej? Czy dalszy wzrost liczby obiektów noclegowych i ich pojemności usługowej jest potrzebny? Czy uwaga podmiotów gospodarki turystycznej miasta nie powinna być skoncentrowana na zmianie jakościowej potencjału turystycznego? Czy miastu potrzebne są w większym stopniu nowe atrakcje turystyczne i związane z nimi produkty niż hotele, pensjonaty i ośrodki wypoczynkowe?

⁹ Przy założeniu, że wszystkie miejsca noclegowe (stałe łóżka) są dostępne w ciągu całego roku (przez 365 dni) bez jakichkolwiek przerw.

Tabela 3

Podstawowe wskaźniki rozwoju ruchu turystycznego i bazy noclegowej w Świeradowie-Zdroju w latach 2000–2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Wyszczególnienie									
Wskaźnik Baretje a-Deferta	40,8	39,0	29,7	33,0	34,1	35,3	36,5	44,3	47,0
Wskaźnik frekwencji wg Schwichtenberg-Borzyszkowskiego, przy założeniu t = 365 dni	12,21	13,41	10,07	10,30	11,49	11,94	13,22	17,56	20,01
Wskaźnik gęstości bazy noclegowej	93,1	87,9	66,8	73,5	75,7	78,0	79,9	96,2	101,7
Wskaźnik Deferta	1458,95	1727,71	1275,24	1091,90	1068,43	1105,43	1199,05	1576,71	1954,90
Wskaźnik Deferta dla turystyki zagranicznej	228,81	712,86	368,19	451,33	583,43	561,10	693,52	948,71	1004,62
Wskaźnik Schneidera	638,69	766,58	567,61	489,64	480,55	500,09	547,51	726,12	902,86
Wskaźnik Schneidera dla turystyki zagranicznej	100,17	316,29	163,88	202,39	262,41	253,83	316,68	436,91	463,98
Wskaźnik Charvata	4455,64	4896,11	3674,54	3759,32	4192,18	4357,84	4825,24	6409,04	7304,18
Wskaźnik Charvata dla turystyki zagranicznej	743,15	1649,93	1665,37	2294,33	3086,44	2969,13	3445,03	4825,99	4934,73
Liczba turystów ogółem korzystających z bazy zbiorowego zakwaterowania na 1 miejsce noclegowe	15,66	19,67	19,10	14,85	14,11	14,17	15,01	16,38	19,23
Liczba turystów zagranicznych korzystających z bazy zbiorowego zakwaterowania na 1 miejsce noclegowe	2,46	8,11	5,51	6,14	7,71	7,19	8,68	9,86	9,88
Liczba udzielonych noclegów ogółem na 1 miejsce noclegowe	109,27	125,60	123,66	114,02	123,10	123,50	132,33	144,61	155,56
Liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym na 1 miejsce noclegowe	18,23	42,33	56,04	69,59	90,63	84,14	94,48	108,89	105,10
Wskaźnik wykorzystania technicznej zdolności obiektów bazy noclegowej, przy założeniu t = 365 dni (%)	29,94	34,41	33,88	31,24	33,73	33,84	36,25	39,62	42,62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Banku Danych Regionalnych www.stat.gov.pl/bdr_n, 10.01.2010.

O rozwoju gospodarczym Świeradowa-Zdroju oraz jego turystyczno-usługowego charakterze świadczy także liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON. W 2008 roku były tu 632 podmioty, czyli blisko dwukrotnie więcej niż w 1995 roku. Jedyny rodzaj działalności gospodarczej, w którym ubyło podmiotów, to sekcja A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo)¹⁰ – z 53 do 39. Bez zmian pozostała liczba podmiotów w sekcji D (przetwórstwo przemysłowe) – 26 podmiotów. Największą liczbę stanowiły natomiast podmioty zarejestrowane w sekcji G (handel) – 127, sekcji H (hotele i restauracje) – 95, sekcji K (obsługa nieruchomości, wynajem) – 90, sekcji F (budownictwo) – 71, sekcji O (usługi) – 67, sekcji I (transport) – 64.

Mimo niewątpliwego sukcesu na rynku turystyki uzdrowskiej władze samorządowe Świeradowa-Zdroju i działający tutaj przedsiębiorcy zaczęli poszukiwać innych produktów turystycznych, które mogłyby być rozwijane na tym obszarze. Brak znanych i znaczących obiektów krajoznawczych w mieście oraz jego peryferyjne położenie w stosunku do ważnych szlaków komunikacyjnych utrudniają rozwój turystyki krajoznawczej oraz kulturowej. Zaczęto zatem rozwijać infrastrukturę i promować walory do uprawiania turystyki kwalifikowanej, głównie pieszej i rowerowej latem oraz turystyki narciarskiej zimą. Na obszarze Gór Izerskich wytyczono całą sieć szlaków rowerowych oraz uzupełniono istniejącą sieć szlaków pieszych. Dużym impulsem do rozwoju miasta było pozyskanie inwestora strategicznego (Sobiesława Zasady), który postanowił wybudować kolej gondolową ze Świeradowa na Stóg Izerski. Kosztem ponad 100 mln złotych powstała najnowocześniejsza w Polsce kolej gondolowa o długości 2172 m, która w ośmioosobowych wagonikach w ciągu godziny może przewieźć 2400 osób. Część kompleksu stanowi sztucznie dośnieżana i oświetlona wieczorem trasa zjazdowa o długości 2500 m. Latem kolej służy również turystom pieszym i rowerowym.

Swą bazę zabiegową znacznie rozbudowało i zmodernizowało Uzdrowisko Świeradów – Czerniawa Sp. z o.o., które w ostatnich trzech latach wydało kwotę 7 mln złotych i jako pierwsze wśród dolnośląskich uzdrowisk otworzyło nowoczesne centrum SPA w stylu japońskim. Nowością są tu kąpiele w miodzie, piwie lub mleku oraz okłady na ciało z kawioru, czekolady i kokosu, a także masaże gorącymi kamieniami.

Wśród miejskich inwestycji realizowanych w latach 2009–2010 należy wymienić:

- budowę dziewięciokilometrowego szlaku pieszo-rowerowego łączącego centrum Świeradowa z Czerniawą powiązaną z rewitalizacją Czarciego Młyna w Czerniawie (koszt ok. 24 mln zł),
- budowę pierwszych w Polsce tzw. singletracków, czyli ścieżek rowerowych w parku zdrojowym,

¹⁰ Według PKD z 2004 r.

- przebudowę ulicy Zdrojowej, głównej ulicy miasta, na najdłuższy w Polsce deptak zdrojowy o długości około 1 km.

Kolejną przewidywaną inwestycją, o której donoszą media, ma być kompleks narciarski na zboczach Świeradowca. Hiszpańska firma Aqua chce kosztem 30 mln euro wybudować kolej linową wraz z dwukilometrową trasą zjazdową oraz hotelem na 500 miejsc. Spółka ta posiada podobny kompleks w Pirenejach oraz kilka hoteli na Teneryfie. Mimo tego, iż w Świeradowie-Zdroju znajduje się aż 16 krytych basenów, a 4 kolejne są w budowie, na miejscu basenu miejskiego planowana jest budowa aquaparku wraz z całym kompleksem SPA.

Realizowane w Świeradowie-Zdroju inwestycje nie znajdują jednak pełnego odzwierciedlenia w obowiązujących dokumentach strategicznych miasta. *Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój na lata 2007–2013* zakłada jeden główny cel strategiczny, jakim jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz stworzenie możliwie jak najlepszych warunków życia jej mieszkańcom. Cel ten ma być realizowany poprzez trzy cele cząstkowe, które obejmują:

- budowę i modernizację infrastruktury technicznej (głównie kanalizacji),
- budowę i modernizację infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej (głównie rewitalizację parku zdrojowego, poprawę zagospodarowania centrum uzdrowiska, współpracę transgraniczną, promocję walorów miasta),
- profilaktykę zagrożeń.

Z kolei w *Strategii zrównoważonego rozwoju miasta Świeradów-Zdrój na lata 2005–2015* obok celów mających wpłynąć na poprawę infrastruktury technicznej miasta, zmianę układu komunikacyjnego w mieście oraz wzrost liczby mieszkań socjalnych, znalazł się cel mówiący o dalszym rozwoju bazy turystycznej, sportowej i rekreacyjnej w gminie. Wymienia się tu m.in. rewitalizację parku, kina i muszli koncertowej oraz budowę kolei gondolowej.

Prowadzone w Świeradowie-Zdroju działania inwestycyjne napotykają na pewne przeszkody natury formalnoprawnej, mianowicie:

1. Świeradów-Zdrój jest gminą miejską, a większość atrakcyjnych turystycznie terenów leży już w granicach administracyjnych gminy Mirsk (np. Stóg Izerski z górną stacją kolei gondolowej). Komplikuje to znacznie prowadzenie działalności inwestycyjnej w mieście.
2. Góry Izerskie były uważane przez inwestorów za obszar atrakcyjny pod względem inwestycyjnym, ponieważ w odróżnieniu od Karkonoszy nie były objęte różnymi formami ochrony przyrody. Obecnie znalazły się one w granicach obszaru Natura 2000, co znacznie ogranicza prowadzone inwestycje.
3. Status uzdrowiska oraz przepisy ustawy o gminach uzdrowiskowych wprowadzają pewne ograniczenia działalności inwestycyjnej.

Prowadzone w mieście inwestycje nastawione na rozwój narciarstwa i turystyki aktywnej mogą jednak budzić pewne obawy. Otóż na małym obszarze spotykają się dwa segmenty klientów – poszukujący ciszy i spokoju kuracjusze oraz zazwyczaj młodzi ludzie uprawiający narciarstwo i turystykę aktywną, którzy wieczorami preferują „dobrą zabawę”. Może to prowadzić do pewnych konfliktów między tymi grupami turystów oraz pewnego niezadowolenia każdej z nich. Należy mieć jednak nadzieję, że przedsiębiorcy i inwestorzy sprostają czekającym na nich wyzwaniom.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że obecny potencjał turystyczny gminy uzdrowskiej Świeradów-Zdrój jest znaczący. Niewątpliwym i najcenniejszym atutem gminy są walory turystyczne, zwłaszcza uzdrowskie (wody, borowiny, mikroklimat, nieskażone powietrze). Analiza potencjału turystycznego Świeradowa-Zdroju w układzie dynamicznym wskazuje, że jest on systematycznie powiększany, zwłaszcza w sferze czynników strukturalnych, a w tym głównie bazy noclegowej i towarzyszącej. W parze ze wzrostem ilościowym idą również zmiany jakościowe. W ofercie uzdrowska można znaleźć coraz bardziej nowoczesne, zmodernizowane obiekty hotelowe proponujące usługi SPA i wellness oraz health & beauty. Pojawiają się nowe elementy bazy sportowo-rekreacyjnej poprawiające zdecydowanie atrakcyjność gminy. Planowane są kolejne obiekty i urządzenia. Na zwiększenie potencjału turystycznego ma wpływ również działalność władz samorządowych, które ponoszą nakłady finansowe i realizują wiele, bardzo ważkich dla rozwoju miejscowości inwestycji, wśród których wymienić należy budowę oczyszczalni ścieków, modernizację sieci wodno-kanalizacyjnej, poprawę nawierzchni dróg, instalację nowoczesnego oświetlenia w mieście oraz systemu monitorowania bezpieczeństwa mieszkańców i turystów, a także przebudowę ciągów komunikacyjnych, tworzenie systemu turystycznej informacji wizualnej, rozbudowę ścieżek rowerowych i szlaków pieszych oraz poprawę estetyki miasta. Nie bez znaczenia jest również działalność władz w zakresie wspierania przedsiębiorczości i przyciągania inwestorów. Zasluguje ona na pozytywną ocenę. Takie przedsięwzięcia, jak uruchomienie Izerskiego Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, przeprowadzenie cyklu szkoleń w ramach transgranicznego projektu „Manager – przyszłość euroregionu Neisse-Nisa-Nysa”, a także coraz bardziej skuteczne i spójne działania promocyjne, obejmujące stosunkowo szerokie spektrum narzędzi, sprzyjają aktywizowaniu inwestorów. Efektem tych działań są powstające w Świeradowie-Zdroju nowe elementy infrastruktury turystycznej.

Kierunki rozwoju potencjału turystycznego badanego uzdrowska potwierdzają, że następuje proces dywersyfikacji jego oferty turystycznej. Obok segmentu

kuracjuszy zaczynają być dostrzegane również inne segmenty rynku turystycznego, zwłaszcza turyści preferujący czynny wypoczynek, co znajduje swój wyraz nie tylko w zmianach wielkości i struktury potencjału Świeradowa-Zdroju, ale również w oferowanych na rynku produktach turystycznych, przekazach promocyjnych, programach rozwoju miasta i powolnych, ale zauważalnych zmianach wizerunku Świeradowa-Zdroju z wizerunku gminy typowo uzdrowiskowej na wizerunek gminy uzdrowiskowo-turystycznej.

TOURIST POTENTIAL OF ŚWIERADÓW ZDRÓJ SPA RESORT

Summary

Świeradów Zdrój is a classical example of a spa resort commune facing increasing competition. The hereby paper constitutes a case study, the objective of which is to analyze tourist potential of Świeradów Zdrój, both in a static and dynamic system. Such analysis required presenting tourist advantages of the commune (including spa resort oriented ones), tourism management, and also brief analysis of tourist traffic, as the background for presenting tourism potential components of the spa resort and to indicate growing interest in it from both the residents and foreign tourists. Information required for the study were collected based on Regional Data Bank resources subject to Central Statistical Office supervision, based on reviewing promotional materials and web sites of the town and entities functioning in the spa resort, as well as on the basis of analyzing strategic planning documents of Świeradów Zdrój.

Translation by Hanna Burowicz-Fujak